

WOJCIECH STANKIEWICZ

Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Warmiński-Mazurski
Olsztyn

Regulacja urodzeń a przemiany społeczno-gospodarcze w Chińskiej Republice Ludowej

Streszczenie: Artykuł pokazuje, jak wielki wpływ na przeludnienie Chin miały dawne tradycje i polityka pierwszych liderów partii komunistycznej (zwłaszcza Mao Tse-tunga). Tradycja ma zasadniczy wpływ na model rodziny, zwłaszcza na terenach wiejskich, które zamieszkuje około 75% populacji Chin. Biorąc pod uwagę warunki życia duża rodzina ma na wsi większe szanse na przetrwanie. Jednak poglądy Chińczyków powinny się zmienić: ważna dla rozwoju przemysłowego jest redukcja liczby osób zatrudnionych w rolnictwie i mieszkających na wsi. Przeludnienie stało się najważniejszym problemem Chin, z którym kraj ten nie poradzi sobie bez pomocy państw zachodnich.

Słowa kluczowe: Chiny, demografia, polityka demograficzna, populacja, prawa człowieka

Wraz z rozwojem medycyny, nowoczesnych technologii, postępem nauki i przywiązywaniem większej wagi do higienicznego trybu życia współczesnej cywilizacji zauważa się wydłużenie średniej długości życia człowieka oraz wzrost liczby ludności na całym świecie. U progu XXI w. liczba ludności drastycznie wzrasta, powodując eksplozję demograficzną, którą napawa lękiem współczesnych demografów i polityków. Bez wątplenia kwestia eksplozji demograficznej nie jest wyłącznie problemem jednego państwa, lecz problemem globalnym, ogólnoswiatowym, ze względu na wysokorozwinięte międzynarodowe stosunki gospodarcze¹.

Znaczny przyrost naturalny i duża liczba ludności prowadzą do przeludnienia oraz poważnych konsekwencji cywilizacyjno-ekonomicznych w skali całego państwa. Przeludnienie prowadzi do zachwiania gospodarką, zahamowania rozwoju i niezadowolenia społecznego, a także zubożenia ludności. Nie ulega wątpliwości, że współczesne państwa, które dążą do dominującej pozycji na świecie, muszą prowadzić ostrożną politykę ludnościową, mającą na celu

¹ Por. S. Greenhalgh, *Cultivating global citizens: population in the rise of China*, Cambridge 2010.

zahamowanie przyrostu naturalnego i utrzymanie bezpieczeństwa demograficznego.

Jednym z najludniejszych państw jest Chińska Republika Ludowa, której populacja stanowi jedną piątą ludności całego świata. Władze Chińskiej Republiki Ludowej zdały sobie sprawę, że kwestia przeludnienia wymaga jak najszybszego wprowadzenia planu regulacji urodzeń, zwłaszcza wtedy, gdy jest on warunkiem rozwoju gospodarki i społeczeństwa.

Celem niniejszego studium jest dokonanie analizy polityki ludnościowej Chińskiej Republiki Ludowej zapoczątkowanej w 1978 r. i prowadzonej do czasów współczesnych, oraz odpowiedzieć na pytanie, jaki wpływ wywarła eksplozja demograficzna na rozwijające się społeczeństwo i gospodarkę, a również jak realizowana jest koncepcja regulacji urodzeń i jaki skutek ma ona na przestrzeganie praw człowieka w Chińskiej Republice Ludowej.

Hipotezą niniejszego studium jest przypuszczenie, że planowanie rodziny wprowadzone przez Chińską Republikę Ludową jest istotnym elementem polityki mającej na celu rozwój struktury społeczeństwa oraz, że regulacja urodzeń wywiera znaczący wpływ cywilizacyjny na rodzinę, niszcząc relacje międzyludzkie, a w ramach jej przeprowadzania dochodzi do naruszania praw człowieka oraz degradacji tradycji chińskiej.

W celu rozwinięcia hipotezy badawczej postawiono następujące pytania:

1. Dlaczego Chińska Republika Ludowa stała się najludniejszym państwem świata?
2. Na czym polega chińska polityka planowania rodziny i jakie metody są stosowane do jej realizacji?
3. W jaki sposób łamane są prawa człowieka w ramach realizacji polityki ludnościowej i jakie zmiany zaszły w moralności obywateli chińskich?
4. Czy rozwój społeczno-gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej jest warunkowany wprowadzeniem regulacji urodzeń?
5. Jakie są konsekwencje prowadzonej polityki ludnościowej?

1. Czynniki wpływające na rozwój ludności w Chińskiej Republice Ludowej

Rozwój ludności w Chińskiej Republice Ludowej jest określany przez specyficzne czynniki ideologiczne, tradycyjne, polityczno-gospodarcze i ekonomiczne, charakterystyczne nie tylko dla kierunku myślowego politycznego kierownictwa, lecz także dla przeważającej części społeczeństwa chińskiego.

Duży wpływ na przeludnienie występujące w Chińskiej Republice Ludowej wywiera tradycja oraz system wartości oparty na konfucjanizmie². Podstawową

² Konfucjanizm – prąd filozoficzno-religijny, kształtujący postawę i zachowanie człowieka, uznający za największe cnoty: posłuszeństwo, porządek i respekt dla władzy. Według

jednostką w społeczeństwie chińskim nie jest człowiek, lecz rodzina. Dla Chińczyków rodzina nie stanowi tylko pary małżonków, lecz składa się także z dziadków, rodziców, dzieci (synów – kawalerów lub żonatych i niezamężnych córek), czyli tzw. klanu. Niegdyś rodzina w Chińskiej Republice Ludowej stanowiła podstawową komórkę ekonomiczną, gdyż tylko do niej należała ziemia, która była uprawiana wspólnie przez członków rodziny³.

Ogromny wpływ na Chińczyków wywarły zasady konfucjańskie, w których gloryfikowano liczne rodziny i związki wzajemnej zależności w rodzinie. Ponadto powiększenie rodziny i wzmocnienie więzi były sposobem na przeżycie w społeczeństwie miejskim, a przede wszystkim wiejskim. Bez wątpienia powiększaniu liczebności rodziny sprzyjała możliwość posiadania wielu żon przez Chińczyków, dzięki czemu mogli zawierać nowe kontakty i relacje międzyludzkie⁴.

Głową rodziny był zawsze najstarszy z rodu, którego członkowie rodziny darzyli wielkim szacunkiem. Miał on decydujące zdanie w wielu kwestiach życia rodziny, m.in. podejmował decyzje o wydaniu córki za mąż czy podziale pracy w gospodarstwie. Żaden z członków rodziny nie mógł sprzeciwić się seniorowi rodu, co nie było wynikiem strachu przed głową rodziny, a raczej wpływem konfucjanizmu na świadomość członków rodziny. Ponadto oddanie i posłuszeństwo synów wobec głowy rodu podnosiło prestiż rodziny w opinii innych mieszkańców wioski⁵.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na ludność Chińskiej Republiki Ludowej jest czynnik ekonomiczny. Należy zwrócić uwagę, że społeczeństwo chińskie w większości (ponad 80% populacji) trudniło się rolnictwem, a niektóre rodziny dorywczo podejmowały także prace chałupnicze. Ziemię uprawiali wszyscy członkowie rodzin; wyjątek stanowiły bogatsze klany, które mogły sobie pozwolić na zatrudnienie pracowników najemnych. Rodziny, których nie było stać na zatrudnienie robotników, rozwiązywały problem braku rąk do pracy posiadaniem znacznej liczby dzieci. Liczne potomstwo gwarantowało rodzinie tanią siłę roboczą. W szczególności posiadanie synów dawało rodzinom o niskim statusie ekonomicznym najwięcej zysków. Każdy syn poprzez małżeństwo powiększał rodzinny stan siły roboczej dzięki żonie, która nie tylko stawała się nowym członkiem rodziny pracującym na roli klanu męża, ale nierzadko wchodziła do niej z posagiem. Zgodnie z konfucjańskim systemem wartości posiadanie synów gwarantowało również bezpieczną starość dla rodziców wówczas, gdy synowie przejmowali odpowiedzialność za rodzinne gospodarstwo. Według konfucjanizmu jedynie znaczna liczba potomków płci męskiej była gwarantem ciągłości i bezpieczeństwa rodu⁶.

konfucjanizmu ideałem człowieka był uczony–urzędnik oddany całemu społeczeństwu, strzegący porządku i dobra rodziny, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1535> (odczyt z dn. 11.02.2014).

³ J. Pimpaneau, *Chiny. Kultura i tradycje*, Warszawa 2001, s. 11.

⁴ P. Picquart, *Imperium chińskie. Historia i terażniejszość chińskiej diaspory*, Warszawa 2006, s. 79.

⁵ J. Pimpaneau, *dz. cyt.*, s. 22.

⁶ B. Stark, *International family law: an introduction*, Padstow 2005, s. 140.

Ponieważ córki nie były zabezpieczeniem na starość i nie gwarantowały ciągłości rodu, rodziny przypisywały mniejszą wagę do ich posiadania, gdyż po zaślubinach wyprowadzały się one do rodziny męża, gdzie rozpoczynały nowe życie w nowej rodzinie, pracując na rzecz rodu małżonka⁷.

Rodziny posiadające córki starały się je wychowywać na przyszłe oddane synowe, żony i matki. Często wykorzystywały je jako „karty przetargowe” w interesach. W kulturze chińskiej przyjął się okrutny zwyczaj krępowania nóg młodym dziewczynkom, który miał na celu podwyższyć wartość córki na wydaniu. Małe stopy kobiety świadczyły o jej dobrym pochodzeniu i wyróżniały ją od zwykłych kobiet pochodzących z ubogich rodzin, którym nie krępowano stóp z powodu braku robotników na ziemi⁸.

Preferowano model rodziny wielodzietnej nie tylko ze względu na potrzebę posiadania wielu rąk do pracy, lecz także na konfucjański system wartości, w którym wielodzietna rodzina darzona była uznaniem, poszanowaniem i prestiżem w najbliższym otoczeniu, a nawet w skali całego państwa. Na posiadanie dużej ilości dzieci przez Chińczyków wywierała wpływ polityka Mao Tse-tunga, który pod wpływem nacjonalistycznych teorii demograficznych, upatrywał w wielkiej liczbie ludności symbol narodowej wielkości oraz sposób na obronę przeciwko agresywnym zapędom państw zachodnich. Uważał, że posiadanie znacznej liczby ludności dla Chińskiej Republiki Ludowej jest szczęściem, a nie czynnikiem destruktywnym, jak uważają współcześni demografowie. Mao Tse-tung wprowadził politykę populacyjną, gdyż sądził, że pomniejszenie skali ubóstwa i rozwój społeczny mają dokonać się za pomocą wszechstronnego zwiększenia produkcji przy udziale większej liczby obywateli, a nie poprzez ograniczenie liczby ludności⁹. Ponadto wielka liczba ludności w skali całego państwa uchodziła w tradycji chińskiej za oznakę siły i wyższości Chińczyków nad „cywilizacjami barbarzyńców”, jak określano ówczesne mocarstwa zachodnie¹⁰.

Efekt pronatalistycznej polityki Mao Tse-tunga znany jest na całym świecie, gdyż doprowadził do eksplozji demograficznej i w ostateczności przeludnienia Chińskiej Republiki Ludowej. Współcześnie prowadzona polityka ludnościowa ma na celu ograniczenie liczby ludności do 1,2 mld ludzi.

2. Polityka ludnościowa Chińskiej Republiki Ludowej i jej realizacja

Wprowadzenie kontroli urodzeń stało się możliwe w 1976 r., po śmierci Mao Tse-tunga, który sprzeciwiał się jakimkolwiek regulacjom na rzecz obniżenia

⁷ K. Tomala, *Planowanie rodziny warunkiem modernizacji kraju w: Chiny. Przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978–2000*, red. K. Tomali, Warszawa 2003, s. 271.

⁸ Por. W. S. Morton, Ch. M. Lewis, *Chiny. Historia i kultura*, Kraków 2007.

⁹ K. Tomala, *dz. cyt.*, s. 272.

¹⁰ A. Zwoliński, *Chiny. Historia i teraźniejszość*, Kraków 2007, s. 218.

przyrostu naturalnego w Chińskiej Republice Ludowej¹¹. Jednak już na początku lat 70. zaczęto propagować ostrożne planowanie urodzeń zgodnie z przedstawionym modelem rodziny „2+2”, w którym małżeństwo miałoby mieć nie więcej niż dwoje dzieci przy założeniu, że odstęp wiekowy między nimi wynosi cztery lata. Taka wizja panowała głównie w miastach. Na wsi optowano, by zawierano małżeństwa w wieku dojrzałym, w wyniku czego miała spaść liczba urodzeń. W efekcie polityki „później, mniej i z większymi odstępami” odnotowano w niektórych regionach kraju po raz pierwszy spadek urodzeń¹².

„Później, mniej i z większymi odstępami” – to hasło kontroli urodzeń w ramach polityki ludnościowej, która wprowadzona przez państwo totalitarne, jakim są Chiny, jest wymierzona przeciwko instytucjom małżeństwa, rodziny, prokreacji i edukacji. W polityce ludnościowej szczególnemu nadzorowi została poddana rodzina, gdyż ona kreuje postawę światopoglądową dziecka, a także jego osobowość¹³. Dzięki wprowadzonej regulacji urodzeń państwo może bardziej ingerować w prywatne życie każdej jednostki i rodziny, w imię dobra ogółu i zachowania bezpieczeństwa demograficznego, modernizując równocześnie kraj¹⁴.

Rygorystyczne planowanie rodziny w Chińskiej Republice Ludowej zostało wprowadzone dopiero od 1979 r. przez reformatora Deng Xiaopinga, kiedy pod koniec lat 70. liczba ludności niebezpiecznie wzrosła do 1 mld. Władze chińskie usprawiedliwiały konieczność wprowadzenia regulacji urodzeń, przedstawiając ją jako niezbędny element do modernizacji państwa i zapewnienia społeczeństwu wyżywienia. W 1979 r. ukazał się artykuł wicepremiera i przewodniczącej rządowej komisji planowania rodziny Chen Muhua, w którym precyzyjnie określono politykę kierownictwa zmierzającą do tego, by nie dopuścić do nieplanowanych urodzeń. Polityka ludnościowa polega na kontrolowaniu wieku wstępowania w związki małżeńskie oraz liczby dzieci i dat ich urodzin¹⁵.

W 1980 r. Komitet Centralny KPCh przedstawił list otwarty do wszystkich członków Partii Komunistycznej i Komunistycznych Lig Młodzieżowych w sprawie kontroli urodzeń. Partia wskazała jako cel ograniczenie liczby ludności do 1,2 mld do 2000 r. Zaczęto propagować model rodziny na zasadzie „2+1”, czyli tzw. „politykę jednego dziecka”, według której każde małżeństwo może posiadać tylko jednego potomka, odbierając parze małżeńskiej prawo do samodzielnego podejmowania decyzji o liczbie członków rodziny, uzasadniając przejęcie kontroli przez państwo nad urodzeniami troską o byt dalszych pokoleń¹⁶.

¹¹ Por. T. Scharping, *Birth control in China, 1949–2000 : population policy and demographic development*, New York 2003; L. L. Chu, *Planned birth campaigns in China, 1949–1976*, Honolulu 1978.

¹² K. Tomala, *dz. cyt.*, s. 272.

¹³ Por. G. T. Wang, *China's population: problems, thoughts and Policies*, Aldershot 1999.

¹⁴ M. Schooyans, *Aborcja a polityka*, Lublin 1991, s. 183.

¹⁵ K. Tomala, *dz. cyt.*, s. 273.

¹⁶ N. Jing-Bao, *Chinese voices on abortion*, Oxford 2005, s. 45.

Polityka władz chińskich nie jest tak rygorystyczna, jak postrzega ją Zachód, gdyż wyróżnia pewne wyjątki, które zezwalają małżeństwom na posiadanie drugiego dziecka. W 1991 r. rząd Chińskiej Republiki Ludowej przedstawił dokument, w którym przedstawiono trzy podstawowe sytuacje, w których dopuszcza się możliwość posiadania drugiego dziecka:

1. para małżeńska mieszka na wsi, jest w trudnej sytuacji finansowej i brakuje w rodzinie siły roboczej lub gdy pierwszym potomkiem jest dziecko płci żeńskiej;
2. para małżeńska pochodzi z mniejszości etnicznych, liczących mniej niż 10 mln ludności. Małżeństwa mniejszości etnicznych mogą posiadać dwoje dzieci, na trzecie muszą uzyskać pozwolenie, posiadanie czwartego dziecka jest kategorycznie zabronione;
3. para małżeńska mieszkająca w mieście może posiadać drugie dziecko, gdy pierwsze jest upośledzone psychicznie lub fizycznie, gdy jeden z małżonków jest inwalidą lub osobą niezdolną do pracy, gdy w drugim małżeństwie jeden z małżonków pozostaje bezdzietny lub gdy do ciąży dochodzi po wieloletniej bezdzietności małżeństwa, które przysposobiło przybrane dziecko, albo gdy jeden z małżonków lub oboje są jedynakami¹⁷.

Jing-Bao wyróżnia także czwartą kategorię małżeństw, które mogą posiadać kolejne dziecko. Należą do niej te pary, które, niezależnie od tego, czy mieszkają na wsi, czy w mieście, są zdolne do poniesienia kar za złamanie norm planowania rodziny¹⁸.

W celu skuteczniejszej realizacji „polityki jednego dziecka” wprowadzono system kar i nagród. Za posłuszne wypełnianie polityki populacyjnej przewidziano system premii, na podstawie „certyfikatu jednego dziecka”:

- zapewnione miejsce pracy oraz lepsze warunki mieszkaniowe,
- pierwszeństwo jedyne dziecko w korzystaniu z usług służby zdrowia i oświaty,
- miesięczny dodatek w wysokości kilku juanów dla rodziców do momentu, kiedy dziecko osiągnie czternasty rok życia,
- uprzywilejowanie rodziców podczas procedury udzielania kredytów i przyznanie większego areálu ziemi w przypadku rodzin wiejskich,
- płatny urlop na opiekę nad chorym dzieckiem¹⁹.

Przewidziano także sankcje karne za złamanie przepisów polityki ludnościowej. Za brak przestrzegania wprowadzonej kontroli urodzeń grożą:

- wysokie grzywny pieniężne (400–500 USD), potrącenie pewnej części poborów (do 50%) lub wstrzymanie płacy od trzech do sześciu miesięcy, zwiększenie obowiązkowej dostawy produktów rolnych, zmniejszenie areálu ziemi uprawnej,

¹⁷ *Tamże*, s. 46.

¹⁸ *Tamże*.

¹⁹ K. Tomala, *dz. cyt.*, s. 278.

- konieczność samodzielnego pokrycia przez rodziców kosztów związanych z porodem i pobytem matki w szpitalu,
- nieudzielenie płatnego urlopu macierzyńskiego, zgody na zmianę miejsca pobytu, a także bonów żywieniowych na nieplanowe dziecko,
- brak możliwości awansu, w przypadku urzędników państwowych, a także zwolnienia dyscyplinarne²⁰.

Wraz z wprowadzeniem elementów rynkowych i komercjalizacji życia społeczeństwa chińskiego wspomniane kary straciły na znaczeniu, gdyż obecnie mieszkania są oferowane na wolnym rynku, rząd nie wymaga już od rolników dostaw plonów rolnych, a bogatych rolników nie odstraszały grzywny finansowe ponoszone za ponadplanowe dziecko.

Zgodnie z nowymi przepisami w sprawie polityki ludnościowej rządu chińskiego, które mają zapobiegać starzeniu się społeczeństwa, wszystkie pary małżeńskie, które zostały wymienione w punkcie trzecim, mogą starać się o dziecko w każdym momencie, kiedy tylko otrzymają odpowiednie pozwolenie od lokalnego urzędu do spraw regulacji urodzeń. Od wskazanych małżeństw nie wymaga się co najmniej czteroletniego odstępu między narodzinami pierwszego i drugiego dziecka²¹.

Wprowadzenie kontroli urodzeń rząd chiński argumentował faktem, że bez planowania rodziny nie uda się przeprowadzić reform, które mają na celu poprawę bytu obywateli Chińskiej Republiki Ludowej. Poprzez zakrojoną na szeroką skalę propagandę kontrola urodzeń stała się obowiązkiem obywatelskim, który miał się przyczynić do podniesienia stopy życiowej przyszłych pokoleń, a także do modernizacji gospodarki.

Chociaż w każdym regionie Chińskiej Republiki Ludowej obowiązują odmienne przepisy odnośnie polityki ludnościowej, jednak w całym państwie wiążące są jednolite wytyczne, według których nie można dopuścić do przedwczesnych urodzeń, jeżeli kobieta ciężarna nie jest mężatką i nie ukończyła 24. roku życia. Według chińskiego prawa każda pozaplanowana ciąża musi zakończyć się aborcją do trzeciego miesiąca od poczęcia dziecka²².

Do realizacji polityki kontroli urodzeń rząd chiński stosuje takie środki, jak aborcja lub sterylizacja. Zaraz po wprowadzeniu regulacji urodzeń przymusowa aborcja była stosowana masowo, jako jedna z głównych metod zapobiegania narodzin nieplanowanych dzieci²³. Urzędnicy pod presją kar i represji za niedopełnienie obowiązków w kwestii ograniczenia przyrostu naturalnego poddawali ciężarne kobiety torturom i zastraszeniom, aby „dobrowolnie” przeważały ciążę, po czym zazwyczaj poddawane były sterylizacji. Współcześnie

²⁰ K. Łoziński, *Piekło Środka: Chiny a prawa człowieka*, Gdańsk 2000, s. 78.

²¹ *China's efforts to cool down Myanmar*, http://www.bjreview.com/print/txt/2007-09/30/content_78586.htm (odczyt z dn.: 30.03.2010).

²² K. Tomala, *dz. cyt.*, s. 277.

²³ Por. N. Jing-Bao, *Behind the silence: Chinese voices on abortion*, Lanham 2005.

Chińska Republika Ludowa nie zakazuje formalnoprawnie stosowania aborcji, lecz uważa ją jednak za „rozwiązanie nadzwyczajne”.

Obecnie władze Chin starają się ograniczyć dostęp do aborcji. Zatrważające jest bowiem zjawisko selektywnej aborcji, w której usuwane są płody rodzaju żeńskiego. Zjawisko selektywnej aborcji głównie odnotowywane jest na wsi. Kobiety, które spodziewają się córki, są pod stałą presją męża i rodziny, gdyż oczekuje się od nich potomka rodzaju męskiego. Oznacza to, że nie każda kobieta oczekująca córki dobrowolnie poddaje się zabiegowi sztucznego poronienia, gdyż często decyduje się na zabieg usunięcia ciąży pod naciskiem najbliższego otoczenia. Będąc pod presją rodziny, przyszła matka może dokonać aborcji z obawy przed krytyką po urodzeniu córki. Kobiety, które wbrew woli rodziny nie poddały się aborcji i urodziły córkę, są narażone na złe traktowanie i eliminację z życia rodzinnego, co czasami skłania je nawet zamordowania narodzonej córki²⁴.

Istotnym problemem jest zachwianie równowagi między płcią żeńską a męską w populacji. W skali całego świata na 100 kobiet przypada 105–106 mężczyzn. W Chińskiej Republice Ludowej liczba mężczyzn drastycznie rośnie w wyniku zabiegów selektywnej aborcji, podczas której usuwane są płody rodzaju żeńskiego. Obecnie na 100 kobiet przypada 118 mężczyzn, co oznacza, że około sto milionów Chińczyków nigdy nie założy rodziny ze względu na małą liczbę kobiet zdolnych do rozrodu. Chińczycy zauważyli ten problem i próbują z nim walczyć, przyznając specjalne dodatki do renty jako nagrody rodzicom, którzy posiadają tylko jedno dziecko – dziewczynkę, nagradzając ich za niepoddanie się selektywnej aborcji²⁵.

3. Polityka ludnościowa a prawa człowieka

Chińska Republika Ludowa stara się wprowadzić obrany plan obniżenia przyrostu naturalnego. Rygorystyczna polityka regulacji urodzeń realizowana jest kosztem praw człowieka i zasad moralnych. W imię redukcji przyrostu naturalnego i liczby ludności, a podniesienia wzrostu gospodarczego Chińska Republika Ludowa jest zdolna do złamania wszelkich reguł i zasad i nieliczenia się z indywidualnymi pragnieniami jednostki. Styl prowadzonej polityki populacyjnej budzi krytykę i protesty opinii publicznej na Zachodzie i organizacji międzynarodowych walczących o przestrzeganie praw człowieka, jak Amnesty International czy Human Rights Watch.

W *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* (*The Universal Declaration of Human Rights*), przyjętej i proklamowanej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 10 grudnia 1948 r., zawarto podstawowy katalog praw osobistych, obywatelskich

²⁴ A. Callaway, *Death children in China*, Washington 2000, s. 24–25.

²⁵ *Chiny: 90 mln jedynaków w wyniku polityki jednego dziecka*, <http://wyborcza.pl/1,86680,3862106.html> (odczyt z dn.: 05.04.2010).

i politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. Według tego dokumentu każdy człowiek ma po osiągnięciu pełnoletności prawo do zawarcia małżeństwa i stworzenia rodziny²⁶. Każdy człowiek ma prawo do posiadania dzieci bez względu na ich liczbę. Tymczasem Chińska Republika Ludowa, wprowadzając „politykę jednego dziecka”, narzuciła obywatelom odgórnie ustalony model rodziny, któremu żadna chińska rodzina nie mogła się przeciwstawić.

Brak otwartych protestów przeciwko „polityce jednego dziecka” wiąże się zarówno z represjami i karaniem nielicznej opozycji w skali całej ludności, która sprzeciwia się polityce państwa, jak i z brakiem poczucia i świadomości przysługujących każdemu człowiekowi praw. Brak poczucia krzywdy i upokorzenia wśród Chińczyków, można tłumaczyć niezajomością praw jednostki i deficytem formalnej edukacji w tej dziedzinie.

Na akceptację łamania praw człowieka wywiera wpływ także system wartości konfucjanizmu, który odrzuca indywidualne wartości i pragnienia na rzecz interesów całego kolektywu. Według systemu konfucjańskiego najwyższymi cnotami są: posłuszeństwo, porządek i respekt dla władzy. Według konfucjanizmu państwo jako władza nadaje człowiekowi prawa, w przeciwieństwie do kultury Zachodu, w której człowiek jako obywatel na zasadzie umowy społecznej zezwala władzom państwa na stanowienie prawa z poszanowaniem naturalnych uprawnień każdej jednostki. Konfucjanizm mówi, że nie ma żadnej kategorii praw przyrodzonych czy naturalnych, niezależnych od człowieka. Tradycja chińska nakazuje szacunek wobec autorytetu i podporządkowanie się woli władzy, zwracając również uwagę, że liczy się tylko dobro ogółu, a nie pojedyncze interesy poszczególnych jednostek. Łamanie, zawieszanie lub ograniczanie praw człowieka są postrzegane za poświęcenie nielicznych dla korzyści całego społeczeństwa²⁷.

Do najbardziej kontrowersyjnych przypadków łamania praw człowieka w ramach polityki ludnościowej w Chińskiej Republice Ludnościowej należy zmuszanie ciężarnych kobiet do poddania się zabiegowi sztucznego poronienia. Kobiety są poddawane przymusowej aborcji, nierzadko wymusza się na nich decyzję o aborcji torturami²⁸.

Aborcje dokonuje się bez względu na stopień zaawansowania ciąży, wbijając kobietom do brzucha igłę. W ostatnich miesiącach ciąży stosuje się metodę polegającą najprawdopodobniej na wstrzyknięciu roztworu solanki do płynu owodniowego, który ma poparzyć skórę dziecka i przełyk, skutkiem czego urodzi się ono martwe²⁹.

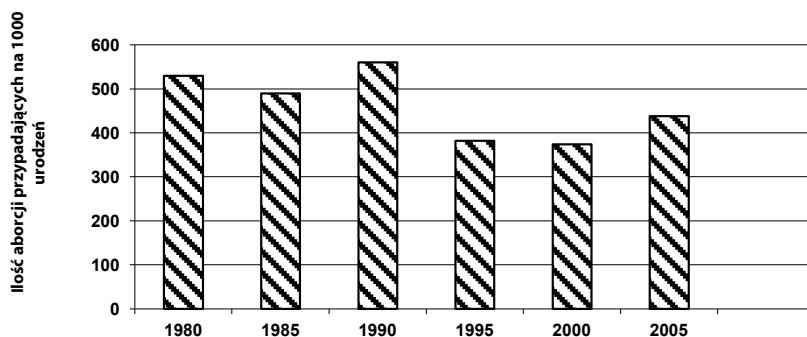
²⁶ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka w: Uniwersalny system ochrony praw i wolności człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych*, wybór i oprac. B. Bocian, M. Ożóg-Radew, Siedlce 2003, art.16, s. 31.

²⁷ *Tamże*.

²⁸ K. Łoziński, *dz. cyt.*, s. 79.

²⁹ B. Chazan, *Somatyczne następstwa aborcji, w: Aborcja–przyczyny, następstwa, terapia*, red. B. Chazan, W. Simon, Wrocław 2009, s. 78.

Wykres: Liczba dokonanych aborcji na 1000 urodzeń w 1980–2005 w Chińskiej Republice Ludowej.

Źródło: <http://www.johnstonsarchive.net/policy/abortion/ab-prchina.html> (odczyt: 14.05.2010).

Z wykresu, na którym przedstawiono liczbę dokonanych aborcji na 1000 urodzeń w Chińskiej Republice Ludowej w latach 1980–2005, wynika, że średnio co druga ciąża została usunięta. Co prawda nastąpił pewien spadek liczby dokonywanych zabiegów sztucznego poronienia w latach 1995–2000, jednak już od 2005 roku można zauważyć ponowny wzrost.

Zatrważające są doniesienia o zmuszaniu do przerywania ciąży tych kobiet, które spełniły wymogi prawne do posiadania dziecka, gdy zbliża się koniec roku kalendarzowego, w którym wolno im było zająć w ciążę. Ponadto obowiązuje całkowity zakaz posiadania dzieci przez osoby cierpiące na niektóre choroby na przykład: cukrzycę, choroby psychiczne, niedorozwój umysłowy itp.

Posiadanie zezwolenia na urodzenie dziecka nie daje bezpieczeństwa i pewności, że ciąża nie zakończy się przymusową aborcją. Głośną sprawą były losy znanej aktorki chińskiej, która została zmuszona do aborcji, mimo że spełniała wszystkie warunki do urodzenia pierwszego dziecka. Władze Chińskiej Republiki Ludowej zmusiły ją do aborcji, gdyż zaplanowano, że jako słynna aktorka weźmie udział w delegacji kulturowej do Afryki, promującej chińskie osiągnięcia kultury. Była w trzecim miesiącu ciąży, gdy została zmuszona do usunięcia płodu i wzięcia udziału w delegacji kulturowej³⁰.

Wraz z łamaniem praw jednostki psychika człowieka uodparnia się na zło, a sama etyka i zasady moralne, jakimi się kieruje w życiu ulegają osłabieniu, a nawet zniszczeniu. Dzięki prowadzeniu w Chinach polityki ludnościowej może rozwijać się nowy biznes, związany przede wszystkim z interesem aborcyjnym. Do przeprowadzania sztucznych poronień rozwinięto produkcję odpowiednich urządzeń, takich jak pompka ssawkowa itp. Stworzono również specjalne „autobusy

³⁰ S. Chandrasekhar, *Abortion in a crowded world: the problem of abortion with special reference to India*, Washington 1974, s. 50.

aborcyjne”, które mają jeździć po wsiach, by w nich dokonywać aborcji, sterylizacji, a także zabijania tych dzieci, które urodziły się żywe w wyniku źle przeprowadzonej aborcji. Produkuje się także specjalne pudełka na martwe noworodki, które sprzedawane są firmom farmakologicznym i gastronomicznym³¹.

Realizacja regulacji urodzeń wiąże się z wymuszaniem aborcji lub sterylizacji siłą, co jest równoznaczne z torturowaniem ludności. Przy wyłapywaniu ciężarnych kobiet, które mają urodzić nielegalne dziecko, bierze udział policja. Kobiety nie są w stanie ukryć się przed łapankami, gdyż władze zastraszają i terroryzują lokalne społeczności. Urzędnicy odpowiedzialni za wykonywanie regulacji urodzeń są zdolni do przetrzymywania i torturowania kobiet w ciąży nawet kilka tygodni, do momentu, gdy zgodzą się na „dobrowolną” aborcję³².

Chiny pragną być państwem wiarygodnym, dlatego Państwowa Komisja Planowania Rodziny zapewnia, że wszelkie środki przymusu i naciski nie są dozwolone. Trudno jednak doszukać się przykładów nałożenia sankcji karnych chociaż na jednego urzędnika, który dopuścił do torturowania i zmuszania kobiet oraz mężczyzn do poddania się zabiegom sztucznego poronienia i sterylizacji. Organizacje międzynarodowe walczące o przestrzeganie praw człowieka wzywają Chiny do ustanowienia odpowiednich przepisów regulujących kontrolę urodzeń, w których jednoznacznie zakazałyby stosowania środków przymusu i określiłyby sankcje karne dla urzędników, którzy dokonali tych czynów bądź na nie przyzwalałi³³.

Regulacja urodzeń ma również wpływ na rozwinięcie się korupcji wśród urzędników państwowych. Małżeństwa, które pragną następnego dziecka, mogą pozyskać od urzędnika do spraw planowania rodziny pozwolenie na posiadanie kolejnego potomka. Jest to oczywiście wbrew prawu, a kupno pozwolenia od urzędnika wypełnia znamiona przestępstwa łapówkarstwa. Skorumpowanie urzędników jest powszechnie znane, dlatego obecne wyniki regulacji urodzeń mogą być nieadekwatne do rzeczywistej liczby ludności w Chinach. Według badań, gdyby nie wprowadzono „polityki jednego dziecka” w 1979 roku, obecnie Chiny liczyłyby nie 1,3 mld ludności, a około 1,7 mld³⁴.

Oznacza to, że w Chinach urodziło się o ponad 300 milionów Chińczyków mniej niż w poprzednich latach, zanim wprowadzono politykę regulacji urodzeń. Demografowie uważają, że obecna liczba ludności jest zaniżona i nie uwzględnia osób, które zostały urodzone jako pozaplanowe dzieci, nie są objęte w żadnych statystykach czy rejestrach państwowych³⁵.

Okrucieństwa towarzyszące regulacji urodzeń wywierają ogromny wpływ na etykę działań człowieka oraz na zasady moralne, jakimi kieruje się każda

³¹ K. Łoziński, *dz. cyt.*, s. 80.

³² Amnesty International, *Chiny – nikt nie jest bezpieczny. Polityczne represje i nadużycia władzy w latach dziewięćdziesiątych.*, red. K. Brodacka i B. Stanisławski, Warszawa 1997, s. 65–68.

³³ *Tamże.*

³⁴ G. Michałowska, *dz. cyt.*, s. 20.

³⁵ K. Łoziński, *dz. cyt.*, s. 81.

jednostka w życiu. Masowe i dostępne na szeroką skalę aborcje zmieniają myśl światopoglądową człowieka. Zauważa się brak szacunku do człowieka i szczątków ludzkich: embrionów, płodów. Pozaplanowe dzieci wykorzystywane są do badań naukowych lub po prostu oddawane do sierocińców, gdzie pozostawiane bez jakiegokolwiek opieki umierają z wyziębienia i głodu³⁶.

Polityka ludnościowa niesie ze sobą nie tylko skutki gospodarcze, ale także i społeczne. Do negatywnych skutków społecznych należą: korupcja, selektywna aborcja polegająca na usuwaniu płodów żeńskich, sprzedaż i spożywanie płodów, wykorzystywanie płodów do doświadczeń naukowych, brak poszanowania szczątków ludzkich, terror władz, zmuszanie do aborcji i sterylizacji, pogorszenie pozycji kobiety w społeczeństwie zwłaszcza na terenach wiejskich.

4. Regulacja urodzeń a rozwój społeczno-gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej

Rozwój gospodarczy w Chinach dokonuje się podczas nieustannej presji rosnącego przyrostu naturalnego i przeludnienia państwa. Władze chińskie doskonale zdają sobie sprawę z tego, że aby rozwinąć się gospodarczo, należy uregulować sprawę przeludnienia. Polityka ludnościowa wprowadzona pod koniec lat 70. XX w. przez Deng Xiaopinga jest aktualna do czasów współczesnych i powiązana została z wieloma strategiami rozwoju, jak:

- wzrost gospodarczy,
- podniesienie stopy życiowej społeczeństwa, zwalczanie ubóstwa,
- podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa,
- zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego i ograniczenie zużywania zasobów naturalnych,
- zapewnienie ochrony kobietom i dziewczętom³⁷.

Polityka kontroli urodzeń jest traktowana jako pilne zadanie narodowe, gospodarcze i społeczne nie tylko przez władze Chińskiej Republiki Ludowej, lecz jest także wyzwaniem globalnym, mającym na celu zahamowanie wzrostu liczby ludności całego świata. Dlatego Chiny, prowadząc i usprawiedliwiając bezwzględnie podejmowane działania podczas realizacji urodzeń, podkreślają swoją odpowiedzialność wobec świata i całej cywilizacji ludzkiej, twierdząc, że obraną polityką przyczynią się do postępu cywilizacji.

Wylimitowanie presji demograficznej podczas modernizacji państwa stało się kluczowym zadaniem dla polityki prowadzonej przez Deng Xiaopinga. Doskonale zdawano sobie sprawę, że rozwój gospodarczy połączony z przeludnieniem państwa nie jest możliwy. Przeludnienie niesie ze sobą konsekwencje związane głównie z niewydolnością produkcji krajowej, która ma utrzymać

³⁶ *Tamże*.

³⁷ K. Tomala, *dz. cyt.*, s. 269.

tak znaczną liczbę ludności. Rozwijająca się gospodarka chińska nie nadążała by z produkcją żywności na potrzeby wewnętrzne, nie wspominając o eksporcie towarów żywnościowych.

Rosnąca liczba ludności w państwie rozwijającym się prowadzi do wielu problemów i wyzwań dla polityki demograficznej w wielu dziedzinach, np. w zapewnieniu dostępu do oświaty każdemu dziecku, wybudowaniu odpowiedniej liczby mieszkań, dostępności opieki zdrowotnej. Problemem dla państwa staje się też brak miejsc pracy dla ogromnej liczby ludzi młodych wkraczających w wiek produkcyjny. Brak miejsc pracy prowadzi do kolejnych problemów: pogorszenia się sytuacji społecznej i ekonomicznej społeczeństwa, pogłębienia się ubóstwa i niezadowolenia społecznego, które mogą się przyczynić do powstania negatywnych skutków, jak np. patologie czy przestępstwa³⁸.

Przeludnienie wpływa także na pogorszenie się stanu środowiska naturalnego. Duża liczba ludności produkuje większą ilość odpadów komunalnych, które zanieczyszczają środowisko naturalne. Ogromne społeczeństwo chińskie potrzebuje również większych nakładów energii, wydobywając i wykorzystując coraz więcej surowców naturalnych, degradując w konsekwencji środowisko naturalne. Władze Chińskiej Republiki Ludowej muszą zmierzyć się także z deficytem wody pitnej oraz degradacją lasów, która poważnie może zachwiać równowagą ekosystemu³⁹.

W 1978 r. w Chińskiej Republice Ludowej wprowadzono szereg reform mających na celu zmodernizowanie nieefektywnej gospodarki centralnie planowanej, która dawała zatrudnienie 73% osób w wieku produkcyjnym w rolnictwie. Głównym założeniem modernizacji była poprawa gospodarczej pozycji państwa i włączenie jej do międzynarodowego podziału pracy⁴⁰.

Cele rozwoju i modernizacji chińskiej gospodarki centralnie planowanej wymagały rozwiązania sprawy rosnącego w dużym tempie przyrostu naturalnego, zmniejszenia przeludnienia państwa, redukcji ubóstwa społeczeństwa i podniesienia standardów życia, gdyż tylko dobrobyt może ograniczyć wyż demograficzny. W 1978 r. PKB na jednego mieszkańca wynosił poniżej 230 dolarów amerykańskich, przy czym udział przemysłu przetwórczego (głównie ciężkiego) wynosił około 50%, rolnictwa 27%, a sektora usług około 23%. W przedsiębiorstwach przemysłowych i usługowych zatrudnionych było zaledwie 18,6% ludności, w przedsiębiorstwach spółdzielczych w miastach 6,7%, a w sektorze prywatnym tylko 0,9%. Gospodarka centralnie planowana nastawiona na samowystarczalność spowodowała, że bilans handlowy (eksport

³⁸ K. Starzyk, *Przemiany gospodarcze ChRL w procesie reform w: Chiny. Przemiany państwa...*, s. 173

³⁹ A. Bolesta, *Chiny w okresie transformacji. Reformy systemowe, polityka rozwojowa i państwowe przedsiębiorstwa*, Warszawa 2006, s. 67–73; W. S. Morton, Ch. M. Lewis, *dz. cyt.*, s. 302–304.

⁴⁰ K. Starzyk, *dz. cyt.*, s. 173.

– 9,7 mld USD, import – 0,9 mld USD) Chin uplasował się na niskim poziomie z powodu znikomego handlu zagranicznego. Poziom obrotów handlu zagranicznego wynosił 10 dolarów na jednego mieszkańca. Pod koniec lat 70. zmienił się podejście państwa do handlu zagranicznego, wprowadzając „otwarcie na świat” lub inaczej „politykę otwartych drzwi”⁴¹. Było to początkiem transformacji społeczno-gospodarczej w Chińskiej Republice Ludowej⁴².

Zmiany w gospodarce odbiły się na całym społeczeństwie. Poprzez regulację urodzeń władza uderzyła w podstawową komórkę społeczną, jaką jest rodzina. Poprzez większe doinwestowanie przemysłu Chińska Republika Ludowa stara się zmienić strukturę zatrudnienia.

Wraz z szybką transformacją życia społecznego Chińczycy otrzymali wiele praw i swobód, które wcześniej podczas rządów Mao Tse-tunga zostały im odebrane. Uzyskali możliwość kształcenia się za granicą, a dostęp do uczelni wyższych w Chińskiej Republice Ludowej jest dużo szerszy niż przed dekadą. Według danych z 2011 r. około 78% osób miało szansę dostać się na uniwersytet czy akademię. Mimo to większość Chińczyków wybiera naukę na zachodnich uczelniach. W sumie odsetek wstąpień na wyższe uczelnie w Chińskiej Republice Ludowej rósł co roku o 17%. Liczba Chińczyków uczęszczających na amerykańskie uczelnie wyższe wzrosła o 80% w latach 1999–2009 i w 2011 r. osiągnęła rekordową wielkość ok. 400 tys. (około 100 tys. ludzi młodych, wykształconych w wielu dziedzinach nauki i technologii powróciło do Chińskiej Republiki Ludowej)⁴³.

Od dawna dość istotnym problemem Chińskiej Republiki Ludowej pozostaje dostęp do internetu. Narodowy Kongres Ludowy Republiki Ludowej Chin zatwierdził prawo internetowej cenzury. W związku z tym rozporządzeniem zostały wprowadzone przez chiński rząd ograniczenia, a obecnie cenzura w sieci jest systematycznie wdrażana. Projekt internetowej cenzury nosi nazwę „Złotej Tarczy”. Cenzura polega na blokadzie lub ograniczeniu dostępu do zawartości wielu gałęzi sieci poprzez nieprzepuszczanie adresów IP i zastosowanie tradycyjnych zabezpieczeń (*firewall*) oraz blokowanie portów. Podstawowym działaniem systemu blokującego treści internetu jest blokowanie wyników wyszukiwarek. Jest to lista słów, po których wpisaniu w znane wyszukiwarki (Google, Yahoo!, Baidu – chiński serwis), nie otrzymamy żadnych wyników. Kilukrotnie przeszukiwanie wybranego hasła prowadzi do zablokowania wyszukiwarki. Drugim sposobem na zastosowanie cenzury w internecie jest wyłapywanie osób, które tworzą strony internetowe na terenie Chińskiej Republiki Ludowej. Metoda ta jest w 100% skuteczna. Jedynymi regionami

⁴¹ Por. L. Languin, *Breaking through: the birth of China's opening-up Policy*, Oxford 2009.

⁴² *Tamże*, s. 174–175

⁴³ Qiang, *Goraczka nauki zagranicą wśród chińskich studentów*, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=2121:gorczka-nauki-zagranic-wrod-chiskich-studentow&catid=164:78-newsletter-2012&Itemid=100143 (odczyt z dn. 12.02.2014).

Chińskiej Republiki Ludowej, których nie dotyczy cenzura internetowa, są Hong Kong i Macau, ze względu na odmienny system prawny⁴⁴. Obecnie dostęp do internetu posiada 20 mln Chińczyków.

Powróciło prawo do swobody wyznawania religii. Zauważono rozwój literatury, sztuki i filmu, dzięki czemu staje się możliwe reprezentowanie różnych myśli i poglądów, jednakże Chińczycy nie uzyskali praw do legalnej opozycji wobec partii⁴⁵.

Wielkim krokiem naprzód w rozwoju społeczeństwa było powołanie komitetów wiejskich, które są podstawowymi organami samorządu wiejskiego. Ich członkowie mają być wybierani przez mieszkańców wioski. Do zadań komitetów należy utrzymanie bezpieczeństwa publicznego i zdrowia, rozwój opieki społecznej, pośredniczenie w sporach cywilnych oraz przekazywanie opinii i żądań mieszkańców wsi do władzy ludowej⁴⁶.

Głównym celem rozwoju społeczno-gospodarczego podjętym podczas trzeciego Plenum Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chińskiej było zapoczątkowanie i rozwinięcie stosunków gospodarczych ze wszystkimi państwami, bez względu na system społeczno-ekonomiczny, jakim są rządzone. Rozwój gospodarki Chińskiej Republiki Ludowej może nastąpić poprzez powiązanie go z rozwojem stosunków gospodarczych z państwami zachodnimi⁴⁷.

Chińska Republika Ludowa zrestrukturyzowała podstawy systemu społeczno-ekonomicznego, tworząc system rynkowy określony jako socjalistyczna gospodarka rynkowa. Zmiana roli państwa w socjalistycznej gospodarce rynkowej polega na ograniczeniu jego roli jako głównodowodzącego działalnością gospodarczą i odchodzeniu od bezpośredniego centralnego sterowania gospodarką na rzecz pośrednich metod oddziaływania poprzez politykę monetarną, fiskalną, budżetową i kursu walutowego⁴⁸.

Częściowa liberalizacja gospodarki centralnie planowanej oraz pozwolenie obywatelom na posiadanie prywatnej własności i zakładanie prywatnych przedsiębiorstw, spowodowały wzrost gospodarczy, wzbogacenie się części społeczeństwa i poprawę jakości życia. Prywatyzacja wybranych podmiotów gospodarczych wiąże się również z ogromnym bezrobociem, gdyż w prywatnych przedsiębiorstwach panuje polityka pracy nastawiona na wydajność i opłacalność⁴⁹.

⁴⁴ B. Rychlak, *Chiny-Internet*, http://cenzura.zyxist.com/index.php/chiny_internet (odczyt z dn. 12.02.2014).

⁴⁵ A. Zwoliński, *dz. cyt.*, s. 54.

⁴⁶ *Tamże*, s. 55.

⁴⁷ K. Starzyk, *dz. cyt.*, s. 177.

⁴⁸ Ch. Howe, Y. Y. Kueh, R. Ash, *China's Economic Reform. A study with documents*, London 2003, s. 16

⁴⁹ J. L. Rocca, *Old working class, new working class: reforms, labour crisis and the two faces of conflicts in Chinese urban areas w: China today: economic reforms, social cohesion and collective identities*, red. T. Fisac i L. Fernandez-Stembridge, London 2003, s. 77.

Chińska Republika Ludowa zмага się z bezrobociem, które w 1998 r. obejmowało 6 milionów osób. Należy zwrócić uwagę na status osoby bezrobotnej w Chińskiej Republice Ludowej. Różni się on od odpowiednika w modelu zachodnim. Według prawa chińskiego status osoby bezrobotnej przysługuje tylko osobom, które straciły pracę w wyniku ogłoszenia bankructwa przez przedsiębiorstwo, w którym dotychczas były zatrudnione. Z powodu odmiennego rozumienia prawa do statusu osoby bezrobotnej, według badań zachodnich demografów, bezrobocie w Chinach może być o wiele większe niż 6 mln osób⁵⁰.

Współcześnie w Chinach władza dąży do utrzymania bezrobocia poniżej 4,5%. Pomimo szybko rozwijającej się gospodarki i wynoszącego w 2011 r. ponad 11% wzrostu gospodarczego władze Chińskiej Republiki Ludowej znajdują się pod presją rosnącego bezrobocia oraz zapewnienia miejsc pracy młodym ludziom, kończącym uczelnie i poszukującym pierwszej pracy. Nie ulega wątpliwości, że zbyt duża liczba ludności wpływa negatywnie na rozwój gospodarki z powodu ciągłego problemu zapewnienia pracy obywatelom chińskim⁵¹.

Obecnie Chińska Republika Ludowa dzięki restrukturyzacji i modernizacji gospodarki staje się państwem pretendującym do miana jednego z czołowych podmiotów w stosunkach gospodarczych. Zapoczątkowane trzydzieści lat temu reformy przekształciły Chiny w potęgę gospodarczą, która nadal jest w ciągłym stanie rozwoju. Chiński produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca w 2003 r. przekroczył 1090 dolarów amerykańskich, co oznacza niemalże pięciokrotny wzrost PKB w porównaniu z okresem sprzed modernizacji⁵².

Chińska Republika Ludowa odgrywa coraz większą rolę w światowej polityce i gospodarce. Na Chiny liczące ponad 20% ludności świata przypada 12% światowego PKB, lecz ich udział w światowym wzroście gospodarczym i wymianie gospodarczej z zagranicą jest znacznie większy. Należy zwrócić uwagę, że wokół szybko rozwijającego się kraju koncentrują się gospodarki państw sąsiadujących, z których to Państwo Środka importuje więcej towarów niż Japonia, która jest jeszcze drugą światową potęgą gospodarczą⁵³.

5. Negatywne skutki wprowadzenia regulacji urodzeń

Polityka regulacji urodzeń niesie za sobą istotne problemy społeczne, które widoczne są zwłaszcza teraz, po trzydziestu latach od momentu jej wdrażania. Jedną z poważnych konsekwencji jest problem jedynaków, którzy, pozabawieni rodzeństwa, skupiają na sobie całą uwagę rodziny, w wyniku czego dotyczą ich problemy z utrzymaniem relacji interpersonalnych. Trudności

⁵⁰ *Tamże*, s. 79.

⁵¹ K. Starzyk, *dz. cyt.*, s. 177.

⁵² T. Białowąs, *Wzrost znaczenia Chin w gospodarce światowej*, <http://www.msg.umcs.lublin.pl/chiny05.PDF> (odczyt z dn.: 11.02.2014).

⁵³ *Tamże*.

z nawiązywaniem nowych kontaktów i rozwijaniem relacji międzyludzkich wiążą się z poczuciem wyalienowania, a ponadto nierządkiem rodzą agresję, prowadząc do buntu i konfliktów z rodzicami i nauczycielami⁵⁴.

Jedynacy stanowią nową grupę ludzi, określaną jako „małe cesarżątka”. Tworzą ją młodzi ludzie, o których dbają całe rodziny, gwarantując im dobre wykształcenie oraz znaczne środki finansowe na realizację życiowych planów⁵⁵.

Kiedy wprowadzono politykę kontroli urodzeń, planowano stworzenie nowego pokolenia młodych, wykształconych ludzi nastawionych na sukces. Polityka jednego dziecka doprowadziła do rozpieszczenia jedynaków przez rodziców i dziadków, którzy pokładają w jedynym potomku wielkie nadzieje, związane z jego karierą zawodową i życiem prywatnym. Przez taką postawę rodziny jedynacy, wkraczając w dorosłe życie, są przekonani, że cały świat leży u ich stóp. Niestety, podejście to może zmienić się w momencie wejścia młodego Chińczyka na rynek pracy. Gospodarka chińska nie jest w stanie zapewnić współczesnym pokoleniom nowych miejsc zatrudnienia. Bezczynność i niemożliwość samorealizacji w życiu zawodowym jest przyczyną depresji wśród znacznej grupy młodych ludzi, gdyż nie potrafią oni udźwignąć ciężaru osiągnięcia sukcesu, którego wymaga rodzina jedynaka, pokładająca w nim wielkie nadzieje na poprawę bytu⁵⁶.

Według najnowszych danych statystycznych większość osób bezrobotnych stanowią absolwenci szkół wielkich aglomeracji miejskich. Zauważono, że w ciągu ostatnich 20 lat aż 70% osób bezrobotnych stanowiły osoby młode od 16. do 25. roku życia. Brak miejsc pracy jest skutkiem szybkiego przejścia z gospodarki centralnie planowanej na wolnorynkową. Przyczyną problemu bezrobocia można upatrywać też w złym systemie kształcenia młodych ludzi, który nie może nadążyć za zmianami cywilizacyjnymi w gospodarce⁵⁷.

Poważnym problemem będzie starzenie się społeczeństwa. Chińczycy będą musieli założyć domy opieki i przeznaczyć odpowiednie środki finansowe na utrzymanie starzejącej się części społeczeństwa. Według prognoz do 2020 r. liczba ludzi starych ma sięgnąć 230 mln, co będzie stanowić około 15% ogółu społeczeństwa. Szacuje się, że w latach 2020–2050 liczba osób starszych przekroczy 410 mln i stanowić będzie około 28% populacji chińskiej. Będzie to poważnym problemem dla władz chińskich, gdyż wiąże się to z przeznaczeniem ogromnej ilości środków finansowych na utrzymanie ludności powyżej 60. roku życia⁵⁸.

⁵⁴ W. Tsai, *New trends in marriage and family in mainland China: Impacts from the four modernizations campaign* w: *Changes in China: party, state, and society*, red. S. C. Leng, Boston 1989, s. 242.

⁵⁵ G. Michałowska, *dz. cyt.*, s. 20.

⁵⁶ W. Tsai, *dz. cyt.*, s. 236.

⁵⁷ Z. Wu, *Youth unemployment in urban China* w: *China in the World Economy*, red. Z. Wu, New York 2009, s. 181–183.

⁵⁸ W. Nagel, *Fundusze bezpieczeństwa*, http://www.civitas.edu.pl/pub/mediaOnas/2007/gazeta_bankowa_2007_12_10_fundusze_bezpieczenstwa_2_pdf2%5B1%5D.pdf (odczyt z dn.: 05.04.2010).

Chiny próbują w jak najmniejszym stopniu przeznaczać nakłady finansowe na utrzymanie osób starych, wprowadzając powszechny obowiązek opieki nad rodzicami przez jedyne dziecko. Jeżeli syn czy córka nie wywiąże się z obowiązku opieki nad rodzicem bądź rodzicami, zostają nakładane na nich kary przewidziane w prawie obowiązkowej opieki⁵⁹.

Wprowadzona polityka ludnościowa spowodowała znaczny postęp gospodarczy i polepszenie stopy życiowej oraz poważne negatywne skutki dla przyszłej generacji. W kolejnych dziesięcioleciach Chiny będą musiały zmierzyć się z starzejącym się społeczeństwem, a także spróbować rozwiązać problem kilku milionów samotnych i bezrobotnych Chińczyków.

W refleksji ogólnej nad problematyką wprowadzania polityki regulacji urodzeń można sformułować następujące wnioski:

- 1) Poważnym problemem jest naruszanie praw człowieka, niewielka wiedza Chińczyków o przysługujących im prawach i brak świadomości ich naruszenia. Rządy państw zachodnich oraz organizacje międzynarodowe broniące praw osób powinny wywierać presję na Chińską Republikę Ludową, by nie urzeczywistniały polityki populacyjnej kosztem praw człowieka. Chińska Republika Ludowa powinna również wprowadzić odpowiednie przepisy prawne, zawierające kary dla urzędników, którzy przekraczają kompetencje, łamiąc niezbywalne i powszechnie akceptowane prawa człowieka;
- 2) Chińska Republika Ludowa powinna przeznaczyć większe środki finansowe na edukację ludności z zakresu prokreacji i życia w rodzinie, a także uświadomić ją o zagrożeniach związanych z przeludnieniem kraju. Należy ograniczyć liczbę stosowanych aborcji, które wpływają negatywnie na zdrowie psychiczne i fizyczne kobiet;
- 3) Chińska Republika Ludowa powinna zaostrzyć kary za dokonywanie przerwania ciąży z powodu płodu płci żeńskiej, gdyż selektywna aborcja prowadzi do zachwiania równowagi między liczbą mężczyzn i kobiet w społeczeństwie. Państwo musi rozszerzyć ochronę nad kobietą ciężarną, która często podejmuje decyzję o aborcji pod presją rodziny.

Literatura

Amnesty International, *Chiny – nikt nie jest bezpieczny. Polityczne represje i nadużycia władzy w latach dziewięćdziesiątych*, red. K. Brodacka i B. Stanisławski, Warszawa 1997.

Bolesta A., *Chiny w okresie transformacji. Reformy systemowe, polityka rozwojowa i państwowe przedsiębiorstwa*, Warszawa 2006.

Callaway A., *Death children in China*, Washington 2000.

⁵⁹ P. G. Olson, *The Changing Role of the Elderly In the People's Republic of the China w: The graying of the world: who will care for the frail elderly?*, red. L. K. Olson, Binghamton 1994, s. 263–264.

- Chandrasekhar S., *Abortion in a crowded world: the problem of abortion with special reference to India*, Washington 1974.
- Chazan B., *Somatyczne następstwa aborcji*, w: *Aborcja – przyczyny, następstwa, terapia*, red. B. Chazan, W. Simon, Wrocław 2009.
- China's efforts to cool down Myanmar, http://www.bjreview.com/print/txt/2007-09/30/content_78586.htm (odczyt z dn.: 30.03.2010).
- Chu L. L., *Planned birth campaigns in China, 1949–1976*, Honolulu 1978.
- Folsom R. H., Minan J. H., *Law in the People's Republic of China: commentary, readings and materials*, Dordrecht 1989.
- Greenhalgh S., *Cultivating global citizens: population in the rise of China*, Cambridge 2010.
- Howe Ch., Kueh Y. Y., Ash R., *China's Economic Reform. A study with documents*, London 2003.
- Jing-Bao N., *Behind the silence: Chinese voices on abortion*, Lanham 2005.
- Jing-Bao N., *Chinese voices on abortion*, Oxford 2005.
- Languin L., *Breaking through: the birth of China's opening-up Policy*, Oxford 2009.
- Łoziński K., *Piekło Środka: Chiny a prawa człowieka*, Gdańsk 2000.
- Michałowska G., *Kulturowe uwarunkowania praw człowieka*, „Stosunki Międzynarodowe” 2008, nr 1–2.
- Morton W. S., Lewis Ch. M., *Chiny. Historia i kultura*, Kraków 2007.
- Nagel W., *Fundusze bezpieczeństwa*, http://www.civitas.edu.pl/pub/mediaOnas/2007/gazeta_bankowa_2007_12_10_fundusze_bezpieczenstwa_2_pdf2%5B1%5D.pdf (odczyt z dn.: 05.04.2010).
- Olson P. G., *The Changing Role of the Elderly In the People's Republic of the China*, w: *The graying of the world: who will care for the frail elderly?*, red. L. K. Olson, Binghamton 1994.
- Picquart P., *Imperium chińskie. Historia i terażniejszość chińskiej diaspory*, Warszawa 2006.
- Pimpaneau J., *Chiny. Kultura i tradycje*, Warszawa 2001.
- Rocca J. L., *Old working class, new working class: reforms, labour crisis and the two faces of conflicts in Chinese urban areas*, w: *China today: economic reforms, social cohesion and collective identities*, red. T. Fisac i L. Fernandez-Stembridge, London 2003.
- Rychlak B., *Chiny-Internet*, http://cenzura.zyxist.com/index.php/chiny_internet (odczyt z dn. 12.02.2014).
- Scharping T., *Birth control in China, 1949–2000: population policy and demographic development*, New York 2003.
- Schooyans M., *Aborcja a polityka*, Lublin 1991.
- Stark B., *International family law: an introduction*, Padstow 2005.
- Starzyk K., *Przemiany gospodarcze ChRL w procesie reform*, w: *Chiny. Przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978–2000*, red. K. Tomala, Warszawa 2003.
- Tomala K., *Planowanie rodziny warunkiem modernizacji kraju*, w: *Chiny. Przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978–2000*, red. K. Tomala, Warszawa 2003.
- Tsai W., *New trends in marriage and family in mainland China: Impacts from the four modernizations campaign*, w: *Changes in China: party, state, and society*, red. S. C. Leng, Boston 1989.

Uniwersalny system ochrony praw i wolności człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych, wybór i oprac. B. Bocian, M. Ożóg-Radew, Siedlce 2003.

Wang G. T., *China's population: problems, thoughts and Policies*, Aldershot 1999.

Wu Z., *Youth unemployment in urban China*, w: *China in the World Economy*, red. Z. Wu, New York 2009.

Zwoliński A., *Chiny. Historia i teraźniejszość*, Kraków 2007.

Birth control and social and economical changes in People's Republic of China

Abstract

This article indicates that the big influence on the overpopulation of China have traditions and previous policies of former party leaders (especially Mao Tse-tung). Tradition has the crucial influence over family model in particular in rural areas, where about 75% of the population live. Taking the social changes into account large families have a greater possibility of survival especially in the country. People should reform worldview thought of Chinese. This is important for the development of cities and industry – reduce the group of people employed in agriculture and living in rural areas. Overpopulation has become a global problem in China. China without financial aid from the Western countries it will be difficult to cope with a growing population.

Keywords: China, birth policy, population, policy, human rights